

СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКЕ ИЗМЕЂУ КУРАНскоГ МУХАМЕДА И БИБЛИЈскоГ МОЈСИЈА

Срђан Симић*

Богословски факултет Свети Василије Острошки у Фочи,
Универзитет у Источном Сарајеву

Апстракт:

Библијске поучне приче о старозаветном пророку Мојсију су квантитативно формирале највећи део библијског материјала у *Курану*. Нарочито је у разноврсним варијантама инерпретирана *Књига изласка* мада су приметни и елементи апокрифне књижевности. *Куран* и *Библија* су само начелно сагласни у оним мотивима који описују епизоде из Мојсијевог живота: детињства, младости, изасланства код фараона, исељење из Египта и бекства у пустињу доносећи нам непознате елементе из јеврејског *Мидраша* који је приметан и у ванбиблијским текстовима. Разлог је вероватно био тај да би се макар, начелно слика и улога куранског Мојсија разликовала од улоге библијског Мојсија и да би се специфично старозаветни догађаји теолошко-историјски сагледавали као посреднички примери да се грешност људи може опростити, посредством Мухамедове објаве, уколико се они преобрате и „исповеде праву веру“.

Article info:

Received: October 5, 2022

Corrected: January 15, 2023

Accepted: April 3, 2023

Кључне речи:

БИБЛИЈА – КУРАН – ТОРА,
МОЈСИЈЕ КАО БИБЛИЈСКИ ПРОРОК И
КУРАНСКИ ПОСЛАНИК,
МОЈСИЈЕ КАО ВОЂА ЈЕВРЕЈскоГ НАРОДА И
МОЛИТЕЉ ЗА „ПРАВУ ВЕРУ“.

Куран је за исламске вернике Света књига ислама, нестворена и вечна, од пре стварања овога света, која описује „историју ранијих пророка“ као и историју народа којима су они били послани. Сви пророци по *Курану* од Адама до Мухамеда, актуелизују Божију објаву, која је од вечности исписана на небеској помно „чуваној табли“ (*umm al-Kitab*), да би сваки народ знао вољу једнога Бога, Творца и Судије. Зато је по дубоком исламском веровању срж Мухамедове објаве „тевхид“ (*tauhid*) исламска вероисповедна формула (сура 7, 172) која сведочи о једном и једином Богу и о његовој изворној божанској (пра)речи.¹

¹ Уп. R. Paret, *Mohamed und der Koran. Geschichte und Verkündigung des arabiscen Propheten*, Stuttgart 1980, str. 94; J. Bouman, *Gott und Mensch im Koran. Eine Strukturform religiöser Anthropologie anhand des Beispiels Allah und Muhammad, Impulse der Forschung* 22, Darmstadt 1977, 192.

Алах саопштава јединствену објаву људском роду, о постојању једне праве религије, призивајући га на једноличну службу. Из тога резултира да за људски род постоји само једна основна структура која се односи на извршавање доказа о апсолутној Божијој праведности. Овај принцип је фундаментална идеја куранске историје која је настала из одбијања партикуларизма јудејског учења о „изабраном народу Божијем“, али и негирањем хришћанског учења о Сину Божијем.

Старозаветни пророк Мојсије према историјској концепцији *Курана* није само пророк (*nabi*) и посланик (*rasul*), него и милосрдан (*muhlas*) и верни слуга (*`abd*) Алахов (уп. са сурама 19, 51; 37, 114.122).² Иако *Куран* наводи имена 26 пророка, већина њих је преузета из *Светог писма*, док остала проистичу из арабљанског политеистичког веровања, наводећи, невероватан, број од 224.000 пророка и 315 посланика.³ Из те групе издвајају се петорица великих „апостола“: 1. Ноје који је након катаклизме склопио савез са Богом, 2. Аврам са епитетом „пријатељ Божији“, архетип је вере у једнога Бога, 3. Мојсије са „којим је Бог сигурно разговарао“, 4. Исус, син Маријин који је „Реч и Дух од Њега“ и 5. Мухамед „печат пророка“ с којим се завршава исламски „циклус пророштва“. Њихова мисија је да објаве веру у само једнога Бога и да се у складу с теологијом ислама, разрачунају са многобошцима у њиховој околини уз обавезу, принудног или добровољног, иселења, да би они који остану били „узор у вери“ и „прави муслимани“ (уп. са сурама 2, 124 и 2, 132) који ће сачувати „нефалсификовани монотеизам“. Квантитативно посматрано од свих библијских личност Мојсије је најчешће помињана личност у *Курану* јер : „...Алах је сигурно с Мојсијем разговарао“ (сура 4, 164). Зато је Књига Мојсијева (*Тора*) наведена као „...путовођа и милост..“ (сура 11, 17). Сходно таквом обрасцу *Куран* рефлектује Мојсијеву слику од рођења и младалачког доба, призива и посланства ка фараону, преласка преко пустиње, добијања законских таблица, избор седамдесеторице па све до добијања Писма Мојсијевог. При том куранска егзегеза тврди да се Мојсије од почетка живота, детињства и младости, па све до вођства изабраног народа налазио пред непрестаном Божијом заштитом. Зато се може претпоставити да је Мухамед своју историјску ситуацију и поредио са Мојсијевом, јер су обојица, како Мојсије тако и Мухамед, упозоравали свој народ о часу доласка „Судњег дана“, објављујући чист монотеизам, као апсолутну преданост једноме Богу.⁴ Може се тврдити да су библијске приче у *Курану*, у извесној мери зависиле од апокрифних и рабинских традиција, и да је таква интерпретација и интерполација саопштавана у функцији откривања „нове истине“, преобликујући га кроз разне семитске митопоетске и књижевне изворе.

Као еклатантан пример невешћемо нека важнија места и догађаје кроз синоптичке приказе: 1. *Мојсијево детињство* описано је детаљно у сурама 28, 7-13; 20, 37-40; 26, 18 које се могу упоредити са *Књигом изласка* 2, 1-10, у коме је уочљива слика о Мојсијевом детињству, онако како је, делимично, преносе и старозаветни текстови, 2. *Мојсије у Мадияму* (сура 28, 15-21) може се поредити са *Књигом изласка* 2, 11-15,

2 Напомена: Kuran, s prevodom B. Korkuta, Sarajevo 2002.

3 Уп. J. Henninger, *Spuren christlicher Glaubenswahrheiten im Koran*, Freiburg 1951, str. 35; L. Hagemann, *Propheten, Zeugen des Glaubens: Koranische und biblische Deutungen*, Graz-Wien-Köln 1985, 25–29.

4 K. Prenner, *Die Stimme Allahs, Religion und Kultur des Islams*, Graz 2001, 46.

у коме се јавља један непознати **мотив Мојсијевог покајања**, 3. *Мојсијев призив ка фараону* (сура 20, 9-16; 28, 29-30) може се поредити са *Књигом изласка* 3, 1-14 где је новина „да је он угледао **ватру на једној страни брда!**“ које је Мухамед спојио са Мојсијевим призивом на Синајској гори која се спомиње у *Књизи Поновљених Закона*, у којој се каже „...**а гора огњем гораше.**“ (9, 15), 4. *Мојсије и Арон пред фараоном* описују се у сури 26, 16-51 која се може поредити са *Књигом изласка* 7, 10-13 у коме доминира двоструки наступ Мојсија и Арона пред фараоном, а синови Израилјеви презентовани су као одметнички народ, с тенденцијом да се на фараоново питање „А ко је господар светова“ одговори да је фараон лично „силник“ јер је „у злу сваку меру превршио!“ (сура 20, 24.43) јер се не боји Бога. Циљ Мојсијевог посланства ка фараону је „да му благим речима говорите, не би ли размислио или се побојао!“ (сура 20, 44), што и значи да Мојсије у *Курану* не важи за објавитеља исламског вероисповедања, већ само за упозоритеља о наступајућем Судњем дану (сура 20, 14-15). С обзиром да фараон одбија и негира Мојсијево посланство, он лично себе сматра оличењем самог божанства а цео народ је виђен као преступнички. О томе нам сведочи сура 79, 23-24 по којој се фараон идентификује са Богом рекавши: „Ја сам господар ваш највећи!“ (суру 79, 24 уп. са 28, 38), што је по исламозимима и објашњење зашто је фараон лично презентован „као архетип тиранина“ и насилник који до данас у исламском свету носи трајно негативан кодекс.⁵ О Мојсијевом и Ароновом сусрету са фараоном *Куран* само начелно говори о двоструком наступу (сура 26, 16-51), али нигде **не говори о давању слободе Израилјцима** као и потреби њиховог жртвоприношења, већ само о њиховим „чудотворним знаковима“ и да се целокупно египатско чаробњаштво окупљало у термин „одређеног дана“. Као доказ свог посланства пред фараоном Мојсије предсказује „чудотворним знацима“, као што су бела рука и штап који се претвара у змију, који су по *Курану* доказ „њихове вере у Господара светова, Господара Мојсијевог и Ароновог“ (суру 26, 31-33 уп. са *Књигом изласка* 7, 10-13). Упркос њиховој вештини египатски великаши су морали пред фараоном признати, пред Богом Мојсијевим, пораз што је и по *Курану* био разлог за преобраћање и исповедање ислама (уп. суре 7, 121; 26, 47-48; 20, 70). Интересантно је да ово лично уздизање фараона на место једног божанства карактеристична веза која се може упоредити са називима у *Мидраш* литератури: „Ја сам господар света. Ја сам створио себе и Нил“.⁶

Слична паралелна структура о Мојсијевом наступу пред фараоном, *Куран* описује „египатском кугом“ (поплавом, скакавцима, крпељима, жабама и потопом крви) као знаком најпре са „пет знамења“ па потом говори о „девет чуда“ на које је народ Мојсију одговорио „Ово је права чаролија!“ (суре 7, 133; 27, 12-13 уп. са *Књигом изласка* 7, 3). Може се претпоставити да ови контексти између општег и конкретног описа имају за циљ да истакну **факат казне** онако како је интерпретирано у сури 7, 130: „И Ми смо фараонов народ гладним годинама и неродицом казнили, да би се опаметили“. О догађајима јеврејског изласка из пустиње сура 26 описује само као „пролазак кроз црвено море“ и о уништавању Египћана и спасавању Израиљаца.

⁵ F. Mernissi, *Die Angst vor der Moderne. Frauen und Männer zwischen Islam und Demokratie*, München 1966, 149.

⁶ Уп. С. Симић, *Библијски и апокрифни текстови у Курану*, Београд – Академија Српске православне цркве за уметност и конзервацију, Београд 2010, 118.

Циљ је да догађаје опише као **опомену деци Израиља** и да нагласи, супротно библијским извештајима, проверу оних Израиљаца који су због богоотпадништва сачинили „златно теле“ чији је вођа у идолопоклонству био Самирија (уп. са суром 20, 83-98). Са друге стране сура 7, 148-149 у куранској епизоди о „обожавану златног телета“, наводе се два нова факта: **сажаљење и** молба за **опроштај** због идолопоклонства што је њихова специфична интерпретација библијске *Књиге изласка* 32, 1-33. Интенција је да се **провери** да ли су Израиљци одбачени од Бога, јер су кренули путем идолопоклонства и да се личност библијског Мојсија схвати не као вођа и избавитељ Израиља из египатског ропства већ као **молитељ свога народа** пред Богом. Међутим, интересантно је навести податак из суре 19, 52 где се каже: „Ми смо га с десне стране Тура зовнули и Себи га приближили да чује речи Наше“, што је по исламозимима доказ да је Јахве с Мојсијем „лицем ка лицу разговарао“, зато што је Мојсије лично од Бога био призван у близину Божију и да је зато био обдарен милошћу. Наравно да се ово може упоредити *Књигом поновљених закона* (33,1) где се дарује „благослов Мојсију“ када „Господ изиде са Синаја...“, што је све композиција која нам указује да је Мухамед желео себе да стави у исту историјску равн са библијским Мојсијем, што потврђују и две претходне почасне титуле: пророк и посланик Божији.⁷ Из овога произлази широко дејство, не само куранске етике и морала, него и историјског примера како је стварана куранска историја о „пророчким причама“. Међутим у *Курану* недостаје Мојсијева функционална улога оснивача јеврејског култа као и првосвештеничке службе, која је за Јевреје, суштински део религијске традиције, јер *Tora* је дата Мојсију као закон Божији, преко које Бог говори.⁸ *Куран* рефлектује на њему својствен начин само неке делове из Мојсијевог живота као легендарне описе а **Декалог као и његов садржај Куран непомиње**.⁹ Начелно говори само о четвртој заповести, поштовању родитеља, која остаје ван снаге уколико они децу присиљавају на политеизам (уп. са сурама 29, 8; 31, 14-15). Исто тако, *Куран* нигде **не помиње нити говори о заповести о поштовању суботе**, већ само каже: „Светковање суботе је прописано онима који су имали различита мишљења о њој, и Господар твој ће на Судњем дану њима пресудити у ономе око чега су се разишли“ (суру 16, 124, уп. са 2, 74).

7 Cl. Schedl, *Muhammad und Jesus, Die christologisch relevanten Texte des Koran*, Wien 1978, 215-216.

8 Важно је напоменути да историја Јевреја почиње од Аврама а историја религије од Мојсија, који је по њиховом верском убеђењу, на Синају добио *Tору* и 613 правила и уредби који уређују све сегменте живота од приватног до јавног. Као Божији дар Израиљцима представља реч Божију, на коме почива улога Бога у историји Израиљаца као њених сведока. Троделну функцију *Tоре* Јевреји тумаче као непосредан разговор Мојсија с Богом, јер се пророцима Бог јављао преко речи и визија, а текстови су настали инспирацијом. Уп. С. Симић, *Историја религије*, књ.2, Београд-Хришћанска мисао 2020, 197.

9 У куранским сурама 7, 145; 37, 117 говори се само о предаји Декалога али не и о њиховом садржају, што и не мора значити да је њихов садржај остао потпуно непознат. *Куран* у различитим сурама (2, 83-85; 6, 151-152; 16, 90-94; 17, 22-35) говори о „заповестима и забранама“ који само у неким садржајима и формама потичу из Декалога. Зато је Х. Бузе сматрао да *Куран* у свом учењу и у етичким правилима дише „духом Декалога“. Уп. Н. Buse, *Die theologischen Beziehungen des Islams zu Judentum und Christentum*, Darmstadt 1988, 105.

Куранске приче о Мојсију обухватају и кратку интерполацију библијских поучних прича о избору „седамдесеторице“, о јеврејском четрдесетогодишњем лутању у пустињи Фаранској и о Корејевој чети о којима је Мухамед имао нека сазнања. Вероватно је Мухамед „избор седамдесеторице“ (сура 7, 155-157) повезао са гресима оних Јевреја који су сачинили „златно тело“ а који су по *Књизи изласка* 32, 33-35 избрисани из књиге живих. О обећаној земљи у *Курану* се говори само да ће она Јеврејима бити забрањена док о Корејевој свештеничкој служби нема ни помена, већ се само наводи његово богатство (уп. суру 5, 20-26; 28, 76-84 са *Књигом бројева* 13, 26-33; 14, 6-35). Куранска проблематика као да непрестано кружи око тематике овоземаљског и оноземаљског живота истичући **мотив Корејевог богатства**. Исто тако *Куран* (сура 2, 52; 21, 48-49) истиче и Мојсијеву „искупитељску“ улогу као „светло и поуку“ јер „Мојсију смо Књигу дали „ (сура 41, 45) али као „путовођу и милост“ (сура 11, 17), да би верници ишли правим путем. Може се претпоставити да је Мухамед овим конкретним навођењем своју ситуацију поредио са Мојсијевом, јер је Тора као „путовођ“ довела до нејединства и сумње деце Израиља али не и Мухамедова Књига - *Куран* на арапском језику која потврђује аутентичност *Торе* и опомиње оне који у њу сумњају (суру 46, 12 уп. са 41, 44).¹⁰ Као што наведена куранска места показују, **Куран нема, нити познаје концепцију сличну хришћанском искупљењу.**

У сурама 53, 36 и 87, 19 говори се о тајанственим „листовима Мојсијевим“, који се вероватно односе на јудео-хришћанско откровење, тојест на *Тору* и *Јеванђеље*, јер *Куран* (суру 46, 12.30 уп. са 6, 92.154) каже: „Књига Мојсијева била је путовођа и милост пре њега. А ово је **књига на арапском језику** која њу потврђује да би опоменула оне који раде зло и да би обрадовала оне који чине добро...О народе наш, -говорили су - ми смо слушали Књигу која се после Мојсија објављује, **која потврђује да су истините и оне пре ње**, и која ка истини и на прави пут упућује“. Претпостављамо да је овде реч о Мухамедовом покушају да Петокњижје Мојсијево повеже са *Јеванђељем* и *Тором* и да је он себе лично сматрао примаоцем последње „објаве“ и да он није свету објавио неко ново „откровење“, него да он само потврђује, претходне објаве и традицију старозаветних пророка и апостола. Зато и овај *Куран*, по Мухамеду, потврђује *Тору* и *Јеванђеље*, јер: „**Он теби објављује Књигу, праву истину, која претходне потврђује, а Теврат и Инџил објавио је још пре**, као путоказ људима, а објавио је и остале које растављају истину од неистине. Оне који у Алахове речи не верују чека тешка патња; - а Алах је силан и строг“ (сура 3, 3-4).

¹⁰ Више о томе види: Н. Speyer 1961, 350.

БИБЛИОГРАФИЈА:

- Bouman J. (1977): *Gott und Mensch im Koran. Eine Strukturform religiöser Anthropologie anhand des Beispiels Allah und Muhammad*, Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft (Impulse der Forschung 22).
- Busse H. (1988): *Die theologischen Beziehungen des Islams zu Judentum und Christentum*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Hagemann L. (1985) *Propheten, Zeugen des Glaubens: Koranische und biblische Deutungen*, Graz-Wien-Köln: Styria.
- Henninger J. (1951): *Spuren christlicher Glaubenswahrheiten im Koran*, Freiburg: Schöneck/Beckenried.
- Besim K. (2002): *Kuran s prevodom*, Sarajevo.
- Mernissi F. (1966): *Die Angst vor der Moderne. Frauen und Männer zwischen Islam und Demokratie*, München.
- Paret R. (1980): *Mohamed und der Koran. Geschichte und Verkündigung des arabiscen Propheten*, Stuttgart: Kohlhammer.
- Prenner K. (2001): *Die Stimme Allahs, Religion und Kultur des Islams*, Graz: Styria.
- Симић С. (2020): *Историја религије*, књ.2, Београд: Хришћанска мисао.
- Симић С. (2010): *Библијски и апокрифни текстови у Курану*, Београд: Академија Српске православне цркве за уметност и конзервацију.
- Speyer H. (1961): *Die biblischen Erzählungen im Qoran*, Darmstadt: C. Schulze CO. GMBH.
- Schedl C. (1978): *Muhammad und Jesus, Die christologisch relevanten Texte des Koran*, Wien: Herder.

SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN THE QURANIC MUHAMMAD AND THE BIBLICAL MOSES

Srdjan Simić, Ph.D

Professor, Faculty of Theology of St. Vasilije Ostroški in Foča,
University of East Sarajevo

Summary:

Biblical parables about The Old Testament prophet Moses quantitatively formed the largest part of the biblical material in the Qur'an. The Book of Exodus is interpreted in different variants, although some elements of apocryphal literature are also noticeable. The Qur'an and the Bible only agree in the motifs that describe episodes from the life of Moses: childhood, youth, delegations to Pharaoh, emigration from Egypt and escape to the desert, bringing to us some unknown elements from the Jewish Midrash, visible in non-biblical texts. It was probably believed that the image and the role of the Quranic Moses would greatly differ at least from the role of the Biblical one; also, that The Old Testament events would be theologically and historically seen as mediating examples of how human sinfulness can be forgiven through Muhammad's revelation if they are converted and "profess the true faith."

Keywords:

BIBLE - QURAN - TORAH,
MOSES AS A BIBLICAL PROPHET AND
QUR'ANIC MESSENGER,
MOSES AS A LEADER OF THE JEWISH PEOPLE
AND A PRAYER FOR THE "TRUE FAITH".